

DEMOKRATİK DEĞERLERİN BENİMSENMESİNDE SOSYAL ÇEVRE FAKTÖRÜ

Social Environmental Factors on an Appropriation of Democratic Values

*Yücel CAN**

Özet

Bu çalışmada, Niğde ilinde bulunan on yedi lisedeki lise son sınıf öğrencilerinin demokratik tutumları benimseme düzeylerinin ve demokratik değerlerin benimsenmesine sosyal çevrenin yaptığı etkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla örnekleme giren dört yüz sekiz öğrenciye anket formu uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS paket programında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda ailede anne-babaların, okulda ise öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin öğrencilere demokratik değerleri aktarma ve onlara model olma konusunda başarısız oldukları görülmüştür. Buna ek olarak öğrencilerin de demokratik tutumları benimseme, özellikle de günlük yaşamlarına aktarma konusunda önemli eksiklikleri olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Demokratik değerler, Lise öğrencileri, Sosyal çevre.

Abstract

In this study, we aim to find out the level of the appropriation of the democratic values and the social environmental factors affecting this appropriation of senior high school students registered at seventeen high schools in Nigde. For this aim we gave the questionnaires to 408 students as sample group and we analyzed the data on SPSS. As a result of our findings, the parents in family and the teachers at the schools have failed in transferring the democratic values to the students and being a model for students. Additionally, we found that the students have also failed in appropriating the democratic values, especially by using them in their everyday-life.

Keywords: Democracy, Democratic values, High school students, Social environment

* Yrd. Doç., Niğde Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
(ycan@nigde.edu.tr)

Giriş

Demokrasi üzerinde en çok kalem oynatılan ve hakkında en fazla söz söylenen kavramların belki de başında gelir. Demokrasinin insan onuruna en çok yakışan, temel insan haklarını ve özgürlükleri en iyi teminat altına alan rejim olduğu konusunda tüm dünyanın, en azından teorik düzeyde, mutabakat halinde olduğu görülmektedir. Temsili demokrasinin tartışmaya açıldığı, katılımcı demokrasinin öne çıktığı günümüz dünyasında demokrasinin ve demokratik değerlerin daha da geliştirilmesi yönünde, demokrasinin alacağı yeni biçimler konusunda dünyanın ortak bir düşünce çabası içine girdiğini söyleyebiliriz. Bu ortak çabaya katkıda bulunanlar, oluşumuna kendilerinin de katıldığı bir vizyonun yaşama geçmesinin heyecanını paylaşacaktır. Ancak gerek mikro ölçekte günlük hayatta insanlar arasında yaşanan hak ihlalleri, gerekse makro boyutta dünya ölçeğinde yaşanan insan hakları konusundaki olumsuzluklar, uygulamada durumun pek de iç açıcı olmadığını göstermektedir.

Fransız devriminden iki yüzyıl sonra farklı türden bir dizi duvar çöküyor. Diktatörlüklerden demokrasiye geçişlerle, dünya çapında demokrasiye yönelik hareketin yükseldiğini görüyoruz. Çağdaş düşünürler de bu demokratikleşme hareketlerini coşkuyla karşıladılar. The End of History (Tarihin Sonu) adlı kitabında Francis Fukuyama (1992) insanoğlunun ideolojik evriminin son noktasına ve insan yönetiminin son biçimi olarak Batı liberal demokrasisinin evrenselleşmesi noktasına ulaştığımızı ilan etti. Fukuyama'nın daha kaleminin mürekkebi kurumadan öngördüğünden farklı olaylar, etnik ve dini çatışmalar, patlak verdi. Demokratikleşmeye yönelik küresel yönelim gerçektir, ancak çeşitli etnik, ulusal, dilsel ya da dinsel ve kültürel farklılık biçimleri adına bu yönelime karşı koyan ihtilaf ve husumetler de bir o kadar gerçektir (Benhabib, 1999: 11).

Günümüzde demokrasi artık sadece seçme ve seçilme hakkıyla özdeşleştirilebilecek bir siyasal rejim olmanın ötesine geçmiştir. Demokrasi bir yaşam biçimi, bir dünyaya bakış haline gelmiştir. İşte bu bakış açısının paylaşılması dayanışmanın, bir arada yaşamanın temel mekanizması haline gelmiştir. Böyle bir toplumda hakların elde edilmesi iktidar olmaya bağlı olmaktan çok, onları öznenin gerçekleştirme isteğine bağlı olacaktır. Sorunlar bireylerin haklarını diğer insanların haklarına zarar vermeden kullanma yollarını bulmalarıyla, farklılıklarla bir arada yaşama kültürüyle çözülecektir (Wald, 1998: 9).

Bu çalışmada insan hakları, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü, farklılıklara saygı gibi demokratik değerlerin Niğde ilindeki liselerde okuyan öğrenciler arasında ne ölçüde benimsendiği, okullar ile ekonomik ve sosyal değişkenlere göre öğrencilerin demokratik değerleri benimsemeleri açısından anlamlı bir farklılık olup-olmadığı araştırılmıştır. Bireyin nesne ve olaylardan oluşan gerçeklik algısını özellikle çocukluk ve ilk gençlik dönemlerinde sosyal çevre büyük ölçüde belirlemektedir (Eroğlu, 1996: 142). Bu gerçekliği göz önünde bulundurduğumuzda lise çağındaki gençlerin demokratik değerleri benimsemelerinde aile-okul-arkadaş üçlüsünün önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma 2003–2004 öğretim yılında tarafımızdan Ankara ilindeki üç lisede yürütülen Demokrasi ve Eğitim (Can & Biri, 2004) başlıklı araştırmanın bir devamı niteliğindedir. Bu defa demokratik değerlerin benimsenme düzeyi bir metropolden sonra küçük bir şehirde test edilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Demokrasi ve Demokratik Değerler

Literatüre baktığımızda demokrasi kuramlarının oldukça çeşitlilik gösterdiğini gözlemlemekteyiz. Bir tek demokrasi kuramı yoktur, aksine pek çok demokrasi kuramları vardır. Normatif ve ampirik, karşılaştırmalı ve örnek olay tarzında, statik ve dinamik, girdi ve çıktı yönelimli kuramlar ve demokrasiyi yalnız doğrudan demokrasi veya esas itibarıyla temsili olarak kabul eden anlayışlar bunlardan birkaçıdır (Schmidt, 2001: 207). Bir fikir ve bir pratik olarak demokrasinin kökenleri M.Ö. beşinci yüzyılda Yunanistan'da görülen şehir devletlerine kadar uzanır. O dönemde demokrasi bugün adına doğrudan demokrasi dediğimiz tüm yurttaşların söz sahibi olduğu bir uygulamaya denk düşmektedir. Çağdaş demokrasiler antik Yunan demokrasisinden büyük farklılıklar göstermektedirler. İngiltere'de on yedinci yüzyılda ortaya çıkıp yavaş yavaş bütün dünyanın benimsediği model haline gelen demokrasi bir temsili demokrasi türüdür. Bu sistemde yurttaşlar, bir parlamentoda alınması gereken kararlar ile yapılan çeşitli tartışmalarda kendilerinin çıkarlarını temsil edeceklerini vaat eden politikacıları seçerler (Marshall, 1999: 140–141). Oldukça çeşitlilik gösteren demokrasi tanımlarından birinde Hançerlioğlu (1996: 87) demokrasiyi, siyasal denetimin doğrudan doğruya halkın ya da halkın seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu, toplumsal-ekonomik özellikleri ne olursa olsun bütün yurttaşların eşit

sayıldığı toplumsal örgütleniş biçimi olarak tanımlamıştır. Schumpeter (1971: 168) ise on sekizinci yüzyıl demokrasi felsefesine gönderme yaparak demokrasiyi, halkın kendi iradesini gerçekleştirmek için temsilcilerini seçme yoluyla sonuçlar üzerinde son sözü söyleyerek müşterek iyiliğe yol açan politik kararlara varılması için gerekli organizasyon tekniği olarak tanımlar.

Ancak tanımdaki bu çeşitliliğe karşın, demokrasinin insan onuruna en yakışır yönetim biçimi olduğu konusunda bir mutabakat olduğunu görmekteyiz. Schmidt (2001: 326–328) demokrasinin bir sorun çözücü olarak şu argümanlara sahip olduğunu belirtmiştir. Demokrasi her şeyden önce meşru bir egemenlik şeklindedir. Tiranlıktan sakınıldığı, istikrarlı bir meşruiyetin olduğu, özgürlüğün ve eşitliğin güvence altına alındığı demokraside iktidarların değişebilirliği ve belli bir zaman dilimiyle sınırlandırılmış egemenlik söz konusudur. Kurumsallaşmanın esas olduğu demokraside çatışma kontrol edilebilir ve bir sonuca bağlanabilir. Vatandaşlara devletin yurttaşları gözüyle bakılır ve muhalefetin iktidara katılma imkânı vardır. İnsanların haklarını korumaya en uygun yönetim şekli olan demokraside ortak bağlayıcı kararların vatandaşın iradesiyle temellendirilmesi ve savunulması konusunda daha iyi bir alternatif yoktur. Demokrasi çatışmaları birbirini öldürmeden çözerken karşıt kuvvetleri yararlı enerjiye dönüştürmede benzersiz yeteneğe sahiptir. Ekonomik özgürlükleri sağlamlaştırırken ekonominin büyüme potansiyelini kuvvetlendirir ve daha kuvvetli refah devleti için sosyal ve ekonomik istikrarı sağlar. Demokrasiler insan hakları, katılım ve refah gibi iç siyasal devlet faaliyetinde de demokratik olmayan sistemlere göre daha başarılıdırlar. Demokrasi güvenilir bir devlet yönetimidir ve görece istikrarlı bir sistemdir.

Demokrasi üzerinde varılan bu geniş mutabakat, bu kavramın suistimalini de beraberinde getirmiştir. Dünyada halkın kolektif iradesini temsil ettikleri varsayımıyla demokratik olduklarını iddia eden ancak partiler içinde gerçek bir rekabet ortamının olmadığı, farklı çıkarların gerçekten temsil edilmediği, seçimlerin serbest ve adil yapılmadığı, adaylar ve politikalar arasında gerçek tercihler yapma olanağının bulunmadığı, parlamentonun gerçek bir iktidara sahip olmadığı, kuvvetler ayrımının bulunmadığı, kamuoyunun manipüle edildiği demokrasilerin de bulunduğunu görmekteyiz. Bu olgu kendilerini halkın kolektif iradesini temsil ettikleri varsayımıyla demokratik olduklarını iddia eden tek partili sistemlerin yanı sıra, güçlü çıkar gruplarının değişik

koalisyonlarıyla yönetilen çok partili sistemlerde de gözlenebilmektedir. Nitekim demokrasi eleştirisi yapan düşünürlerden biri olan Mills (1974), İktidar Seçkinleri adlı eserinde demokrasi eleştirisini daha ileri götürerek, Amerika'da büyük iş çevrelerinin, ordunun ve hükümetin kurumsal liderlerinden oluşan iktidar elitlerinin demokratik siyasal pratikleri yok saydıklarını iddia etmiştir. Mills'e göre bu kitle toplumunda yurttaşlar iradeleri olmayan, uysal ve aciz varlıklar haline getirilmişlerdir.

Buraya kadar daha çok demokrasinin siyasal bir sistem olması yönü üzerinde durduk, ancak demokrasinin araştırmamızda esas sorunsallaştırıldığı yanı, bireylerin yaşayacağı ortam ve bireysel özgürlükler açısından, bireyler arası ilişkilerde daha çok kendini gösteren demokrasi pratikleri ve bunlara kaynaklık eden demokratik değerlerdir. Bireylerin yaşayacağı ortam ve bir yaşam tarzı olarak demokrasi; herkesin kendi hayatını yaşamakla birlikte ortak bir hareket tarzı da geliştirebileceği varsayımına dayanan bir sistemdir. Lindsoy'a göre eğer gerçekten birbirinizin fikrine saygınız var ise, fertlerin farklı düşünceleri olacak şekilde ortak bir hak ve hürriyetler sistemi bulunabilir. Bu anlayışın kökeninde de demokrasi yatmaktadır (Büyükkaragöz & Kesici, 1998: 1).

Demokrasilerde yeterli ve şartları müsait her yurttaş oy verme ve bir hükümeti başa getirme hakkına sahiptir. Herkesin bireysel ve anayasal hakları güvence altındadır (Aron, 1976: 3). Demokrasinin bir diğer fonksiyonu eşitliktir. Demokrasi hiçbir şahıs, sınıf ve zümreye imtiyaz tanımaz. Doğum, rütbe ve servet ayrımı yapmaz. Bütün fertler aynı bireysel ve sosyal haklara sahip olmakla birlikte, bu hakları anayasal teminat altına alınarak siyasal haklar tanınmıştır. Bu haklar ölçüsünde demokraside politik kurumların ve anayasanın insan tabiatına dayandığı inancı temel misyondur (Dewey, 1962: 20). Demokrasinin kendi bekası ve toplumların bekasını sağlayabilmesi için bütün kapsamı ile uygulanabilmesi gerekir. Zira demokrasi zaman zaman bir oyun seçim sandığına atmak, bir ya da birkaç kişiyi iktidar için seçmek, sonra beş yıl elini ayağını çekip susmak değildir (Francre, 1965: 30). Demokratik değerlerin bireyler açısından en önemlilerinden biri insan şahsiyetine duyulan saygı ve bunun sonucu olarak ferdi iradeye verilen önemdir. Demokrasinin insan ve toplumlar açısından en önemli unsurlarından bir tanesi de iletişim boyutudur. Demokratikleşmede etkin bir iletişim ağının kurulması gerekmektedir. Zira demokratik toplumu oluşturabilmek için,

önce bireylerin kendi günlük yaşamlarında diğer kişilerin düşüncelerine saygılı ve hoşgörülü olmayı öğrenmeleri gerekir (Cüceloğlu, 1992: 13).

1.2. Sosyal Çevre

Çevre çok geniş içeriğe sahip bir kavramdır. Çevre denilince akla sosyal çevrenin yanında fiziki çevre de gelmektedir. Ancak makalenin amacı doğrultusunda makale içerisinde çevre kavramı sosyal çevre anlamında kullanılmıştır. Zira makalenin başlığında da vurgulandığı üzere, makale kapsamında lise öğrencilerinin aile, okul ve arkadaş çevresinden oluşan sosyal çevre faktörü üzerinde durulmuştur.

Sosyal çevre faktörlerinden ilki olan aile kurumu hemen her dönemde genelde sosyal bilimlerin özelde de sosyolojinin gündeminde olmuş konulardan biridir. Aile kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu, en küçük sosyal birlik olarak tanımlanmaktadır. Literatürde aile hakkında yapılmış tanımlar incelendiğinde aile sosyal yaşamın temel birimlerinden biri olarak kabul edilmekte, birimin niteliği ise sosyal bir grup, birlik örgüt, topluluk, sosyal bir kurum ve yapı gibi farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir (Doğan, 1996 & Kağıtçıbaşı, 1998). Daha kapsamlı olarak aile, aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, evlilik ve kan bağlarıyla birbirine bağlı, çeşitli biçimlerde birbirlerinin tutum ve davranışlarını etkileyen bireylerin oluşturduğu yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurum şeklinde tanımlanmıştır (Özgüven, 2001: 1). Aile üyelerinin barınma ve bakım gibi fiziksel, sevgi ve şefkat gibi duygusal, öğrenme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılar (Güran, 1991: 441). Ailenin önemli işlevlerinden biri de gencin sosyalleşmesi ve kültürlenmesidir. Gencin kültürel değerleri kazanması, toplumsal kuralların ve değer yargılarının öğrenilmesi, kendinden beklenen davranışları kazanması aile içinde olmaktadır. Bünyesinde demokratik değerleri de barındıran kültürel mirası çocuğa aktaracak ve kazandıracak olan en önemli toplumsal birim ailedir (Özgüven, 2001: 3).

Aile hem hararetle savunulan hem de zaman zaman acımasızca eleştirilen bir kurum olmuştur. Kadınları baskı altında tuttuğu, çocuklara kötü davrandığı, nevrozu yaydığı iddiasıyla suçlanmaktadır. Aynı aile ahlakı yücelttiği, suçu önlediği, düzeni koruduğu ve uygarlığın sürekliliğini sağladığı için de övülmektedir (Poster, 1989: 23). Zaman zaman şiddetle eleştirilen, eleştirildiği kadar da övgüyle bahsedilen ailenin insan yaşamında ne denli önemli bir yere sahip olduğu açıklıkla

görülmektedir. Weberci (Kinloch, 1977: 141) anlamda bir *ideal tip* olması nedeniyle ailenin tümüyle reddinden söz edilemeyeceğine göre nasıl bir aile sorusunu sormak belki daha doğru olacaktır. Weber (1987: 60)'in metodolojisinde çok önemli bir yer tutan *ideal tip* terimi gerçekliğin belli öğelerinin mantıksal tutarlılığa sahip bir kavram olarak soyutta inşasıdır. *İdeal tip* terimi herhangi bir değer yargısı belirtmeyen nötr bir kavramdır. Ailenin insan ve toplum yaşamındaki önemini işlevselci kuramın önemli temsilcilerinden biri olan Parsons "aileler insan kişiliklerini üreten fabrikalardır" biçimindeki ifadeyle dile getirmiştir (Poster, 1998: 98).

Ailenin demokratik değerlerin benimsendiği ve çocuklara aktarıldığı bir yapıda olması, aileye yöneltilen eleştirilerin pek çoğunu ortadan kaldıracaktır. Çünkü aileye getirilen eleştirilerin başında ailenin antidemokratik yapılara zemin oluşturması, kadınları ve çocukları baskı altında tutması gelmektedir. Aileyi oluşturan tüm bireylerin karar alma süreçlerine dahil edildiği, model olma şeklinde demokratik değerlerin anne-baba tarafından çocuklara aktarıldığı bir aile yapısı aileye yöneltilen eleştirilerin pek çoğunu ortadan kaldıracaktır.

Sosyal çevre faktörlerinin ikincisi olan okul da öğrencilerin sosyalleşmesinde rol oynayan önemli faktörlerden biridir. Okullar sistemli bir şekilde, belirli bir zamanda ve belirli bir mekânda insanları bilgi ve beceri yönünden geliştiren kurumlardır (Bilgiseven, 1987: 29). Örgün eğitimin yapıldığı yerler olan okullar öğrencileri mesleki yönden hayata hazırlamanın yanında ve belki de bundan daha da önemlisi, öğrencilere yurttaşlık bilinci gibi değerler sistemini aktaran önemli kurumlardır. Okulun öğrencilere aktaracağı en önemli değerlerden biri de demokrasi ve insan haklarıdır. Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin demokratik tutumların benimsetilmesi konusunda öğrencilere model oluşturmaları, öğrencilerin demokratik değerleri benimsemeleri yolunda olumlu katkılar sağlayacaktır. Ancak öğretmenler ve okul yöneticileri okulu; düşünmeyen, sorgulamayan, itaatkâr bireyler yetiştirmenin bir aracı olarak görürlerse, Okulsuz Toplum (1998) adlı eserinde okullaşmanın eğitimle aynı anlama gelmediğini söyleyen Ivan Illich'in okulların işlevine şüpheyle bakan yaklaşımına hak vermek durumunda kalabiliriz. Makalede okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin öğrencilerle olan ilişkileri bu çerçevede bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Çalışmada sosyal çevre faktörlerinin sonuncusu olarak arkadaş faktörü üzerinde durulmuştur. Araştırmamıza konu olan ortaöğretim

çağındaki öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi itibariyle arkadaş faktörünün gencin yaşamında aileden daha fazla etkili olmaya başladığı bir dönem olduğu bilinmektedir. Onaylanma beklentisinin yüksek olduğu bu dönemde genç farklı arkadaş gruplarına katılarak onaylanma ihtiyacını gidermenin çabası içine girmektedir. Çalışmada, gencin dahil olduğu arkadaş grubunun onun davranışlarına yaptığı etkinin niteliği belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışma Niğde ili merkezinde bulunan on altı devlet lisesinin ve bir özel lisenin son sınıfında okuyan öğrencilerin demokratik değerleri benimseme düzeylerini ve demokratik değerleri benimsenmesinde aile-okul-arkadaş üçlüsünden oluşan sosyal çevrenin nasıl bir etkide bulunduğu belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Tüm okulların lise üçüncü sınıflarında okuyan ve araştırmanın evrenini oluşturan liste Niğde İl Milli Eğitim Müdürlüğü istatistiklerinden alınmıştır. Bu evren üzerinden her lisenin son sınıfında okuyan öğrencilerin yüzde on beşi imkanlar dahilinde yarısı kız öğrencilerden diğer yarısı erkek öğrencilerden olmak üzere rasgele örneklem tekniğiyle seçilerek 408 öğrenci belirlenmiş ve anket formları bunlara uygulanmıştır. Anket 2005–2006 Eğitim öğretim yılında 1–15 Mayıs 2006 tarihleri arasında kapsayan dönemde uygulanmıştır. Kız Meslek Lisesi'nde ve Tekstil Meslek Lisesi'nde erkek öğrenci bulunmadığı için örneklemin tamamı kızlardan seçilmiştir. Elde edilen bulgular SPSS paket programında değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde araştırma örneğine giren öğrencilerin evde anne-babalarıyla, okullarında öğretmenleriyle olan ilişkilerinde ne ölçüde demokratik tutum takınabildikleri ve muhatabı olan anne-baba ve öğretmenlerinden ne ölçüde demokratik tutum gördükleri araştırılacaktır. Evde anne-baba, okulda ise öğretmenler öğrencilere rol-model olmaları nedeniyle, öğrencilerin demokratik değerleri öğrenmeleri ve bunları birer tutum haline getirmeleri açısından ev ve okul ortamı büyük önem taşımaktadır. Zira demokratik tutumlar doğuştan gelmeyip, öğrenilmiş davranışlar oldukları için, evde ve okulda anne-babanın ve öğretmenlerin öğrencilere davranışlarıyla örnek olmaları önemli hale gelmektedir.

Bunların yanında öğrencilerin arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin onların davranışları üzerinde yaptığı etkiler de belirlenmeye çalışılmıştır.

3.1. Ailede ve Okulda Demokrasi

Bireyin içine doğduğu ve sosyalleştiği ilk yer olması ailenin insan ve toplum hayatındaki yerini daha da önemli hale getirmektedir. Bu kapsamda insanın içinde yetiştiği ailenin niteliği onun tüm yaşamını doğrudan etkilemektedir. Ailede üyeler arasındaki etkileşim aile bireylerinin bütününe etkiler. Çocuğun gelişimine ilişkin olarak beslenme, bakım, korunma, sevilme, eğitime yoluyla değerlerin çocuğa aktarılması gibi temel gereksinimleri aile içinde karşılanır (Özgüven, 2001: 198). Ailede anne-baba ile çocuklar arasında iletişimin sağlıklı olduğu, demokratik değerlerin çocuğa aktarıldığı bir aile ortamında yetişen çocuklar, toplumun demokratikleşmesine önemli katkılar sağlayabilir. Bu belirlemeden hareketle araştırma kapsamına giren okullardaki öğrencilerin bu anlamda nasıl bir aile ortamında yaşadıkları ve ailelerin demokratik değerleri hangi ölçüde çocuklarına benimsetebildiklerinin bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Ailede demokrasi araştırmaya konu olan öğrencilerin ailenin diğer fertlerine karşı güven düzeyi, anne-babanın çocuğun sorunlarına karşı duyarlılığı, anne-babanın aileyi ilgilendiren konularda çocukların görüşlerini alma düzeyi ve çocukların aileyi ilgilendiren konularda kendiliklerinden anne-babaya görüş belirtme oranları değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Tablo 1’de bu değişkenler kız erkek öğrenciler için bir arada incelenmiş, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılmıştır.

İnsanlar arası etkileşimde güven en temel faktörlerden biridir. Kişiler karşılardaki insana güvnebildikleri zaman birbirleriyle daha kolay etkileşimde bulunabilirler. Güvensizliğin hâkim olduğu ortamda yanlış anlama, yanlış yorumlama, fikirleri çarpıtma ve abartmalar ortaya çıkar. Karşılıklı güvenin olduğu ortamda iletişim daha kolay olmakta, güvensizliğin olduğu ortamda daha zor hatta imkânsız hale gelmektedir (Özgüven, 2001: 27). Her düzeyde insan ilişkilerinin güvene dayalı olması, toplumsal yaşamın belki de en temel unsurlarından birini oluşturur. Güvenin olmadığı yerde ne sağlıklı bir ilişkiden ne de demokrasiden bahsedilebilir. Bu belirlemeden hareketle öğrencilere diğer aile fertlerine ne kadar güvendikleri sorulmuştur.

Öğrencilerin diğer aile fertlerine karşı genel olarak yüksek oranda güven duydukları görülmektedir. Gerek kız gerekse erkek öğrenciler %80

gibi yüksek bir oranda anneye daha çok güvendiklerini belirtmişlerdir. Ancak anneye karşı olan yüksek güven düzeyinin babaya ve kardeşlere geldiğinde düşüşe geçtiğini görmekteyiz. Babaya çok güvendiğini söyleyen kızların oranı %68,9 olurken erkeklerde %74,5 olarak gerçekleşmiştir. Kardeşlere gelindiğinde bu oranın daha da düştüğü görülmektedir. Kızların %56,6'sı erkeklerin ise %58,7'si kardeşlerine her zaman güvendiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin anneye oranla babalarıyla ve kardeşleriyle daha fazla iletişim sorunları yaşadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ailede demokratik değerlerin benimsenmesine ilişkin diğer faktörlere baktığımızda anne-babayla olan ilişkilerde ve anne babanın demokratik değerleri benimsemelerinde önemli sorunlar olduğunu görmekteyiz. Anne-babanın çocuklarına aktarabilecekleri en önemli demokratik tutumlardan biri olan çocuğun aileye ilişkin karar alma süreçlerine katılmasında yeterince duyarlı olmadıkları görülmektedir. Kız öğrencilerin %36,3'ü erkek öğrencilerinse sadece %26'sı anne-babalarının her zaman onların fikrini sorduğunu belirtmiştir. Anne-babanın çocuğun problemleriyle ilgilenmeleri konusunda da rakamların çok iç açıcı olmadığını görmekteyiz. Annelerinin sorunlarıyla her zaman ilgilendiğini söyleyen kızların oranı 42,5 iken, babalar için bu oran %30,7'ye düşmüştür. Erkek çocuklar için sorunlara karşı duyarlılık babalarda %18,9, annelerde %27,6 gibi çok daha düşük oranlara sahip olduğu görülmektedir. Bir sonraki soruda öğrencilerin sorunlarını anne-babalarıyla paylaşıp paylaşmadıkları sorulmuştur. Anne-babaların çocuklarına ve onların sorunlarına karşı pek de ilgili olmadıkları yönündeki bir önceki veriler, aslında öğrencilerin sorunlarını anne-babalarıyla paylaşmaları yönünde onlar tarafından pek de cesaretlendirilmediklerini göstermektedir. Nitekim öğrencilerin soruya verdikleri cevaplardan elde edilen yüzdeler de bu yargıyı desteklemektedir. Kız öğrencilerin %27,8'i sorunlarını anne babasıyla her zaman paylaştığını söylerken, erkek öğrencilerde bu oran %17,3 gibi çok daha düşük bir orana sahiptir. Ailede demokratik değerlerin benimsenmesi açısından kız ve erkek öğrenciler arasında, annenin ($P=0.007$, $P<0.05$) sorunlara duyarlılığı ve sorunları anne-babayla paylaşma ($P=0.006$, $P<0.05$) konusunda anlamlı farklılaşmalar olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla iletişim kurabildiklerini göstermektedir.

Anne-babanın çocuklarının görüşünü alması, çocukların sorunlarına karşı duyarlılıkları ve bunlara bağlı olarak öğrencilerin sorunlarını anne-babalarıyla paylaşma konusundaki isteksizlikleri, araştırmamıza konu olan öğrencilerin ailelerinde demokratik değerlerin benimsenmesi ve sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli sorunlar olduğunu göstermektedir. Bu bulgular bizi öğrencilerin demokratik tutumları benimsemesinde ailelerin yeterince fonksiyonel olmadığı sonucuna götürmektedir. Ailedeki sorunların öğrencilerin okul yaşamına da etki etmesi kaçınılmazdır. Hoşgörülü ve demokratik ailelerde büyüyen çocuklar ilişkilerinde daha etkin, daha girişken, yaratıcı fikirler ileri sürebilen, fikirlerini serbestçe söyleme eğiliminde olurken; sert ve sıkı denetim altında tutulan çocuklar ise saldırgan davranışlar göstermektedirler (Jersild, 1983: 26). Berklin (1969 & 1978), Günce (1983), Gökçe (1984), Büyükkaragöz (1995) ve Enç (1974) tarafından yapılan araştırmalarda da aile içi ilişkilerin öğrencilerin okul yaşamına ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerine etki yaptığını göstermektedir. Pantley (1997: 95) bireylerin hayatta kazanacağı başarı ve mutluluk düzeyi ile anne-babanın onları yetiştirme tarzı arasında doğru orantı olduğunu belirtmiştir. Olumlu ve etkili bir ebeveynlik, mutlu ve başarılı çocukların ileride mutlu ve başarılı yetişkinler olma olasılığını artıracaktır.

Lise öğrencilerinin yaşamında aileden sonra, içinde buldukları gelişim döneminin dış etkenlere daha da fazla açık olması nedeniyle ve belki de ondan daha da fazla önemli olan bir faktör olarak okul ve okulun demokratik değerlerin benimsenmesine etkisi gelmektedir. Bu gerçekten hareketle Tablo 2'de okulda demokratik değerlerin benimsenmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Sosyologlar gençlerin davranışlarının belirli kültürel faktörlerden etkilendiğini belirtmişlerdir. Toplum tarafından kabul edilmiş davranışsal kurallar olan normlar ve kültürel değerler sosyalleşme süreci ile bireye kazandırılmakta ve bu fonksiyonun yerine getirilmesinde, ailenin yanı sıra, arkadaşlar ve okulun etkileri görülmektedir (Burcu, 1998:122). Daha önce insan ilişkilerinin güvene dayalı olmasının demokratik bir ortamın kurulmasının ve geliştirilmesinin en önemli unsurlarından biri olduğunu belirtmiştik. Öğrencilerin arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle güven esasına dayalı bir ilişki geliştirme konusunda sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Kız öğrencilerin sadece %24,5'i, erkek öğrencilerinse sadece %24'ü arkadaşlarına her zaman güvendiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlere güven konusunda da durum bundan farklı değildir. Gerek

kızlarda (%21,2) gerekse erkeklerde (%23) öğretmenlerine her zaman güvendiklerini söyleyen öğrencilerin oldukça düşük bir yüzdeye sahip oldukları görülmektedir.

Bireylerin ortak yaşam alanları ve ortak ilgi alanlarına giren konularda müzakereye açık olmaları demokratik kurumların meşruiyeti açısından elzemdir (Benhabib, 1999: 102). Demokraside en iyi kararlar farklı fikirlerdeki insanların işbirlikleri sonucunda ortaya çıkar (Young, 1999: 175). Öğrencilerin toplumsal olaylara karşı duyarlı olmayı öğrenmeleri açısından en önemli faktörlerden biri de onların muhatap alınması ve karar süreçlerine dâhil edilmeleridir. Tablo 2'yi incelediğimizde bu konuda oldukça olumsuz sonuçlarla karşılaşmaktayız. Okulu ya da öğrencileri ilgilendiren konularda okul yöneticilerinin çoğu zaman (kızlarda %64,6; erkeklerde %64,8) öğrencilerin fikirleri alma yoluna gitmedikleri görülmektedir. Okul yöneticilerinin öğrencilerle okulla ilgili konularda iletişime girme konusundaki isteksizlikleri, öğrencilerin de okulla ilgili sorunlar konusundaki fikirlerini yöneticilere iletme konusunda oldukça isteksiz davranmalarına neden olmuştur. Kızların sadece %9,9'u sorunları her zaman okul yöneticilerine ilttiklerini söylerken, erkeklerde bu oran daha da düşerek %5.1 olarak gerçekleşmiştir. Okulla ilgili sorunları yöneticilere iletme konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşma ($P=0.027$, $p<0.05$) olduğunu görmekteyiz. Kız öğrencilerin bu konuda erkek öğrencilerden daha duyarlı oldukları görülmektedir.

Tablo 3'te ise öğrenciler okulda arkadaşlarıyla aralarında varolan en önemli anlaşmazlık konuları verilmiştir.

Arkadaşlık kavramı psikologlar ve sosyologlar tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Arkadaşlarla yaşanan beraberlikler yakın güven duygusunun yaşandığı birliktelik ile zaman zaman bir araya gelinip belirli etkinliklerin paylaşıldığı bir beraberliğe kadar uzanır. Arkadaşlık karar alma sürecinde destek olma, üzüntülerin paylaşımı, yalnızlıktan kurtulma, destek olma gibi fonksiyonları içerirken, ayrıca bireyin kimliğine de etki edici bir özelliğe sahiptir (Aydın, 2002: 128). Arkadaşlık yerleşmiş toplumsal ilişkilerin temeli olarak düşünülür. Arkadaşlık ortak yapılan bir faaliyette ve ilişkilerde insanların birbirlerini desteklediği derin ve kalıcı ilişkilere kadar çok çeşitli düzeylerde kurulabilir (Marshall, 1999: 39). Tablo 3'te betimlemeye çalıştığımız öğrencilerin okuldaki arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunların neler olduğunu belirlemeye yönelik soru öğrencilere açık uçlu olarak sorulmuş,

öğrencilerin belli başlı yedi sorun başlığı üzerinde durdukları görülmüştür. Gerek kız (%51,6) gerekse erkek (%36,2) öğrenciler en önemli sorun olarak arkadaşlarıyla yaşadıkları iletişimsizliği göstermişlerdir. Sağlıklı bir iletişimin kurulamadığı bir ortamda demokratik tutum ve davranışların gelişmesi olası görünmemektedir.

3.2. Demokratik Tutumlara İlişkin Bulgular

Öğrencilerin demokratik olan ya da olmayan tutumlarını inceleme konusu yaptığımız bu bölümde, ilk olarak öğrencilerin kendilerini nasıl tanımladıkları, dolayısıyla yurttaşlık bilincini ne derece kazandıkları üzerinde durulmuştur. Demokrasinin bir toplumda bütün kurum ve kurallarıyla işlerlik kazanabilmesinin en önemli koşullarından biri o toplumu oluşturan bireylerin bilinç düzeyleridir. Yurttaşlık bilinci de bunların en önde gelenlerinden birini oluşturmaktadır. Yurttaşlık bilinci denilince, bireyin, içinde yer aldığı toplumun daha adil, daha özgürlükçü, daha demokratik, daha müreffeh, kısacası insana daha yakışır olması yönünde sorumluluk duyması ve bu sorumluluğunun gereklerini yerine getirmek yolunda elinden geleni yapması anlaşılır (Işıklı, 1999: 1). Yurttaşlık siyaset kuramı ile hukuk kuramında bir ulus devleti oluşturan yurttaşların hakları ile ödevlerini anlatmak için kullanılır. Tarihçiler yurttaşlığın demokratikleşmeye paralel olarak cinsiyet, yaş ya da etnik kökenleri ne olursa olsun tüm insanlar arasında daha geniş biçimde tanımlanarak genişlediğini savunurlar. Toplumlara göre yurttaşlık anlayışları farklılaşmakla birlikte, bazı sosyologlara, örneğin Talcott Parsons'a göre, yurttaşlık bilincinin kazanılması evrensellik ve başarı değerleri üzerinde yükseldiği için, toplumun modernleşmesinin bir ölçüsü olarak kabul edilmektedir (Marshall, 1999: 833).

Yukarıdaki açıklama doğrultusunda Tablo 4'ü değerlendirdiğimizde, araştırmamıza konu olan liselerde okuyan öğrencilerin kendilerini Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak tanımlama oranlarının hem kız öğrencilerde (%11,4) hem de erkek öğrencilerde (%15,5) oldukça düşük olduğu görülmektedir. Gerek kız (%53,1) gerekse erkek (%47,4) öğrencilerin en yüksek oranda kendilerini Müslüman olarak tanımlama eğiliminde oldukları görülmektedir. Tek başına Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaya göre, Müslüman ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayı daha yüksek oranda belirtmelerine rağmen, bu seçenek de Müslüman olmanın yüzde olarak daha gerisinde kalmıştır. Bu sonuç bizi gerek ailede gerekse örgün eğitim kurumları olan okullarda çocuklara yurttaşlık bilincinin yeterince verilemediği sonucuna

götürmektedir. Yurttaşlığın aynı zamanda bir toplum sözleşmesini de beraberinde getirdiğini ve o toplum sözleşmesinin her ülkenin anayasası olduğunu düşündüğümüzde, öğrencilerin anayasanın kendilerine sağladığı haklardan ve getirdiği sorumluluklardan da haberdar olmadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Demokrasi, çağımızda büyük ölçüde, değişik kesimlerin farklılıklarını muhafaza etmesi, farklılıklarını muhafaza ederek eşitlik arayışını ifade ediyor. Demokrasi talebinin etnik, ekonomik, dini, kültürel standartlaşmayı reddeden bir istikamet izlemesi, bu taleplerin varlığını reddeden ülkeleri bunalımdan bunalıma sürüklüyor. Ancak sorunun sadece devlete ilişkin olmadığını görmekteyiz. Farklılıklarını muhafaza etmek adına demokrasi talep eden kesimlerin, diğer grupların da kendi farklılıklarını muhafaza etmek istedikleri fikrini benimsemelerini gerektiriyor. Türkiye’de bu konuda yani, toplumsal kesimlerin birbirleriyle etkileşim içine girme, birbirlerini karşılıklı kabul etme anlayışlarında da ciddi aksaklıklar olduğu görülmektedir (Bayramoğlu, 2001: 191).

Bu bölümde demokratik tutumların benimsenme düzeyi ve cinsiyete göre demokratik tutumların benimsenmesinde bir farklılaşma olup olmadığına bakılmıştır. Cinsiyet faktörünün on bir ayrı demokratik tutumla ilişkisine bakılmış, bunlardan sadece dört tanesi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tutumlardaki cinsiyete göre farklılaşma Tablo 5’te verilmiştir.

Öğrencilerin on bir sorudan oluşan tutum ölçeğine verdikleri cevaplarda büyük oranda demokratik tepkiler verdikleri görülmektedir. Gerek evde anne-babalarıyla, gerek okulda okul yöneticileriyle, gerekse arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde, demokratik tepkiler gösterme ve eylemde bulunma konusunda isteksiz olan öğrencilerin (Bkz. Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3) düşünce düzeyinde görece olarak daha demokratik tutum sergiledikleri görülmektedir. Bu sonuç bizi makalenin giriş bölümünde dile getirdiğimiz, sorulduğunda herkesin demokrasinin ne kadar erdemli bir yönetim biçimi olduğunu söylemelerine rağmen, her düzeyde antidemokratik davranış ve uygulamaların neden bu kadar yaygın olduğu sorusunu tekrardan hatırlatmaktadır. Bu da bizi demokrasinin ancak yaşanarak içselleştirilebileceğini göstermektedir.

Ancak tutum ölçeğine verilen cevaplar içinde demokratik olmayan cevapların oranının da hiç azımsanmayacak boyutlarda olduğu görülmektedir. Örneğin insanların kendi kendilerini yönetebilecekleri

yönündeki ifadeye kızların %33'ü her zaman katıldığını belirtirken, erkeklerde ise bu oran %27'de kalmıştır. Demokratik tutumlara büyük ölçüde olumlu yaklaşan öğrenciler arasında cinsiyet değişkeni açısından bazı tutumlarda anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılığın hemen hemen tüm tutumlarda, erkek öğrenciler aleyhine olduğu görülmektedir. Yani kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha yüksek oranda demokratik tutum ortaya koymuşlardır.

Erkek öğrencilerin kızlara oranla daha fazla antidemokratik tutum ortaya koymaları aklımıza Türk toplumunun ataerkil karakterini, toplumsal cinsiyet kavramını ve bunun erkek öğrenciler üzerinde yaptığı etkileri getirmektedir. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet farklılıklarına atfedilen toplumsal anlamlar olarak tanımlanmaktadır (Stark, 1996: 349; Gelles & Levine, 1995: 329). Söz konusu anlamlar günlük yaşamda karşılaşılan normlara, değerlere, yapılar, kurumlara ve kimliklere işaret etmektedir. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet, toplumdaki cinsiyete dayalı temel iş bölümü ile üretim kaynaklarına ve fırsatlara farklı erişimi de hazırlayan dayanak niteliğindedir. Toplumsal cinsiyete dayalı roller ve sorumlulukların yapısı kadınları olumsuz yönde etkileyip dezavantajlı konuma getirirken, yaşamın farklı alanlarında erkeği imtiyazlı hale getirmektedir. Nitekim hane ve topluluk düzeyinde karar verme süreçlerine katılım; istihdam göstergeleri ile ekonomik kaynaklara ve eğitim, sağlık, adalet hizmetlerine erişim gibi farklı sosyoekonomik gelişmişlik göstergeleri, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı kanıtlar niteliktedir (Şen & Akmut, 2006: 44; Gümüsoğlu, 1998: 111).

Araştırma kapsamında son olarak öğrencilerin günlük yaşamda banka, postane ve benzeri kamu hizmeti verilen yerlerde doğrudan sıraya geçme alışkanlığını ne ölçüde benimsedikleri araştırılmıştır. Tablo 6 incelendiğinde gerek erkek (%36,7), gerekse kız (%34,9) öğrencilerin sıraya girme davranışını tam anlamıyla davranış boyutuna taşıma konusunda eksiklikleri olduğu görülmektedir. Bu da bize öğrencilerin ki bu Türk toplumunun gündelik hayatta yaşadığı insanlar arasındaki en yaygın görülen hak ihlallerinden birini oluşturmaktadır, sıraya geçme davranışını yeterince içselleştiremedikleri sonucuna götürmektedir. Bu konuda erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir.

Sonuç

Niğde ilinde bulunan tüm liselerde okuyan son sınıf öğrencilerinin demokratik değerleri benimseme düzeylerini ve buna etki eden aile-okul ve arkadaşlardan oluşan sosyal çevre faktörünün etkilerini belirlemek amacıyla yürüttüğümüz araştırmanın sonucunda, öğrencilerin demokratik değerleri benimseme ve özellikle davranış haline getirme konusunda önemli eksiklikleri olduğu görülmüştür.

Ailede anne-babaların çocuklara demokratik değerler konusunda doğru rol model olamadıkları görülmektedir. Öğrencilerin anne-babalarıyla olan ilişkilerinde önemli iletişim sorunları yaşadıkları, anne-babanın çocuklarına aktarabilecekleri en önemli demokratik tutumlardan biri olan çocuğun aileye ilişkin karar alma süreçlerine katılmasında yeterince duyarlı olmadıkları görülmüştür. Anne-babaların aileyi ilgilendiren konularda çocuklarının fikrine başvurmadıkları öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Anne-babanın çocuğun problemleriyle ilgilenmeleri ve onların sorunlarına karşı duyarlılık konusunda da anne-babaların yetersiz kaldıkları, bunun sonucunda da öğrencilerin sorunlarını anne-babalarıyla paylaşma konusunda isteksiz oldukları gözlenmiştir.

Öğrencilerin okul yöneticileriyle, öğretmenleriyle ve okul arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde de durum anne- babayla olandan farklı değildir. Okul yöneticilerinin öğrencilerle, okulu ilgilendiren konularda iletişime girme konusundaki isteksizlikleri, öğrencilerin okulla ilgili sorunlar konusundaki fikirlerini yöneticilere iletme konusunda oldukça isteksiz davranmalarına neden olmuştur. Öğrenciler okul arkadaşları ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinde de güvene dayalı bir ilişki geliştirememişler, okul arkadaşlarıyla aralarındaki en önemli sorun olarak iletişim eksikliğini göstermişlerdir.

Araştırmamıza konu olan liselerde okuyan öğrencilerin kendilerini Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak tanımlama oranlarının hem kız öğrencilerde (%11,4) hem de erkek öğrencilerde (%15,5) oldukça düşük olduğu görülmektedir. Gerek kız (%53,1) gerekse erkek (%47,4) öğrencilerin en yüksek oranda kendilerini Müslüman olarak tanımlama eğiliminde oldukları görülmektedir. Tek başına Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaya göre, Müslüman ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayı daha yüksek oranda belirtmelerine rağmen, bu seçenek de Müslüman olmanın yüzde olarak daha gerisinde kalmıştır.

Demokratik Değerlerin Benimsenmesinde Sosyal evre Faktörü
(Social Environmental Factors on an Appropriation of Democratic Values)

Demokratik tutumları benimseme açısından öğrenciler arasında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılıklar olduğu görölmektedir. Bu farklılık hemen hemen tüm tutumlarda, erkek öğrenciler aleyhinedir. Yani kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla demokratik tutumları özümseme konusunda daha iyi durumdadırlar. Bu ve benzeri bulguların ortaya çıkardığı en önemli sorun olarak, yeni kuşakların demokratik değerleri benimsemeleri konusunda gerek aile, gerekse okul fonksiyonel olmaktan oldukça uzak görünmektedirler. Anne-babaların çocuklarını kendine ait kişiliği olan bireyler olarak görmeleri ve okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin de öğrencileri karar alma süreçlerine daha fazla dahil etmeleri gerekmektedir.

TABLOLAR

Tablo 1. Ailede Demokratik Değerlerin Benimsenme Düzeyi

		Her zaman		Çoğunlukla		Fikrim yok		Kısmen		Hiç		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Anneye güven	Kız	170	0.2	32	15.1			8	3.8	9	0.9		100
	Erkek	157	80.1	22	11.2	2	1	12	6.1	3	1.5	196	100
P=0.314, P>0.05													
Babaya güven	Kız	14	68.9	36	17	7	3.3	11	5.2	12	.7	212	100
	Erkek	146	74.5	23	11.7	8	4.1	13	6.6	6	3.1	196	100
P=0.345, P>0.05													
Kardeşlere güven	Kız	120	56.6	47	22.2	4	1.9	27	12.7	14	6.6	212	100
	Erkek	115	58.7	39	19.9	10	5.1	23	11.7	9	4.6	196	100
P=0.379, P>0.05													
Anne-babanın görüş alması	Kız	77	36.3	34	16			76	5.8	25	11.8	212	100
	Erkek	51	26	43	21.9	1	0.5	78	39.8	23	11.7	196	100
P=0.145, P>0.05													
Babanın sorunlara duyarlılığı	Kız	65	30.7	35	16.5	13	6.1	77	36.3	22	0.4	212	100
	Erkek	37	18.9	42	21.4	8	4.1	87	44.4	22	1.2	196	100
P=0.05													
Annenin sorunlara duyarlılığı	Kız	90	42.5	57	26.9			58	27.4	7	3.3	212	100
	Erkek	54	27.6	61	31.1	2	1	63	32.1	16	8.2	196	100
P=0.007, P<0.05													
Sorunları anne-babayla paylaşma	Kız	59	27.8	26	12.3	4	1.9	96	45.3	27	2.7	212	100
	Erkek	34	17.3	22	11.2	2	1	88	44.9	50	5.5	196	100
P=0.006, P<0.05													

*Demokratik Değerlerin Benimsenmesinde Sosyal Çevre Faktörü
(Social Environmental Factors on an Appropriation of Democratic Values)*

Tablo 2. Okulda Demokratik Değerlerin Benimsenme Düzeyi

		Her zaman		Çoğunlukla		Fikrim yok		Kısmen		Hiç		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Arkadaşlara güvenme	Kız	52	24.5	68	32.1	5	2.4	72	34	15	7.1	212	100
	Erkek	47	24	69	35.2	7	3.6	57	29.1	16	8.2	196	100
P=0.783, p>0.05													
Öğretmenlere güvenme	Kız	45	21.2	61	28.8	1	0.5	72	34	33	15.6	212	100
	Erkek	45	23	47	24	6	3.1	68	34.7	30	15.3	196	100
P=0.285, p>0.05													
Öğrencilerin düşüncesine başvurma	Kız	8	3.8	16	7.5	3	1.4	48	22.6	137	64.6	212	100
	Erkek	8	4.1	11	5.6	3	1.5	47	24	127	64.8		
P=0.953, P>0.05													
Sorunları yöneticilere iletme	Kız	21	9.9	27	12.7	1	0.5	102	48.1	61	28.8	212	100
	Erkek	10	5.1	17	8.7	2	1	84	42.9	83	42.3	196	100
P=0.027, p<0.05													

Tablo 3. Cinsiyete Göre Arkadaşlarla Anlaşmazlık Konuları

	İletişim sızlık	Küfürlü konuşma	Kız meselesi	Erkek meselesi	Fiziksel taciz	Ters bakmak	Derslerdeki rekabet	Toplam
Kız	65	8		9	4	2	38	126
	51,6%	6,3%		7,20%	3,2%	1,6%	30,2%	100,0%
Erkek	46	32	18		9	6	16	127
	36,2%	25,2%	14,2%		7,1%	4,7%	12,6%	100,0%
Genel Toplam	111	40	22	5	13	8	54	253
	43,9%	15,8%	8,7%	2,0%	5,1%	3,2%	21,3%	100,0%
P=0.000, P<0.05								

Tablo 4. Cinsiyete Göre Kendini Nasıl Tanımladığı

	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek		N	%
	N	%	N	%		
Niğdeli olmak	10	4,7	19	9,8	29	7,2
Müslüman olmak	112	53,1	92	47,4	204	50,4
Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak	24	11,4	30	15,5	54	13,3
Mensup olunan sülale	13	6,2	4	2,1	17	4,2
Kız/erkek olmak	4	1,9	2	1	6	1,5
Okunulan lise	9	4,3	3	1,5	12	3
Arkadaş grubu	3	1,4	2	1	5	1,2
Tutulan takım	3	1,4	2	1	5	1,2
Müslüman ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak	30	14,2	39	20,1	69	17
İnsan olmak	3	1,4	1	,5	4	1
	211	100	194	100	405	100
	P=0.07		P>0.05			

Tablo 5. Cinsiyete Göre Demokratik Tutumların Benimsenme Düzeyi

		Her zaman		Çoğunlukla		Fikrim yok		Kısmen		Hiç		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
		Olumsuzlukların giderilmesinde bireylerin gayreti önemlidir	Kız	111	52.6	38	18	8	3.8	28	13.3	26	12.3
	Erkek	80	40.8	38	19.4	3	1.5	50	25.5	25	12.8	196	100
		P=0.01		P<0.05									
İnsanlar düşüncelerini özgürce açıklayabilmeli	Kız	156	73.6	23	10.8	4	1.9	22	10.4	7	3.3	212	100
	Erkek	117	59.7	44	22.4	4	2	26	13.3	5	2.6	196	100
		P=0.01		P<0.01									

*Demokratik Değerlerin Benimsenmesinde Sosyal Çevre Faktörü
(Social Environmental Factors on an Appropriation of Democratic Values)*

Farklılıklara hoşgörülü olmak gerekir	Kız	155	73.1	36	17.4	1.9	15	7.1	2	0.9	212	100	
	Erkek	107	54.6	46	23.5	4	2	33	16.8	6	3.1	196	100
P=0.001 P<0.05													
Linç girişiminin onaylama	Kız	22	10.4	33	15.6	18	8.5	65	30.7	74	4.9	212	100
	Erkek	48	24.5	25	12.8	27	13.8	63	32.1	107	26.2	196	100
P=0.000 P<0.05													
İnsanlar kendilerini yönetebilirler	Kız	70	33	68	32.1	7	3.3	50	23.6	17	8	212	100
	Erkek	53	27	64	32.7	6	3.1	58	29.6	15	7.7	196	100
P=0,619 P>0.05													
Bütün insanlar eşittir	Kız	115	54.2	38	17.9	7	3.3	26	12.3	26	12.3	212	100
	Erkek	103	52.6	41	20.9	4	2	26	13.3	22	11.2	196	100
P=0,861 P>0.05													
Toplumdan berde sorumluyum	Kız	62	29.2	55	25.9	8	3.8	52	24.5	35	16.5	212	100
	Erkek	68	34.7	43	21.9	8	4.1	50	25.5	27	13.8	196	100
P=0,700 P>0.05													
Ülkem için benim de yapabileceklerim var	Kız	118	55.7	46	21.7	10	4.7	30	14.2	8	3.8	212	100
	Erkek	85	43.4	54	27.6	11	5.6	33	16.8	13	6.6	196	100
P=0,149 P>0.05													
Özgürlüklerin de sınırı vardır	Kız	113	53.3	50	23.6	9	4.2	22	10.4	18	8.5	212	100
	Erkek	103	52.6	41	20.9	3	1.5	32	16.3	17	8.7	196	100
P=0,230 P>0.05													

Tablo 6. Cinsiyete Göre Torpil Yaptırma Davranışı

	Yardım isterim		Doğrudan sıraya girerim		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Kız	76	36,7	131	63,3	207	100
Erkek	66	34,9	123	65,1	189	100
Genel Toplam	142	35,9	254	64,1	396	100
P=0.710, P>0.05						

Kaynaklar

- ARON, R. (1976), *Demokrasi ve Totalitarizm* (Çev. V. Hatay), İstanbul: Devlet Basımevi.
- AYDIN, B. (2002), *Gelişim Psikolojisi*, Ankara: EGM Yayınları.
- BAYRAMOĞLU, A. (2001), *Türkiye’de İslami Hareket Sosyolojik Bir Bakış (1994–2000)*, İstanbul: Patika Yayıncılık.
- BENHABİB, S. (1999), “Demokratik Moment ve Farklılık Sorunu”, *Demokrasi ve Farklılık* (Çev. Zeynep Gürata & Cem Gürsel), İstanbul: Wald Yayını.
- BERKTIN, T.C. (1969), *Eğitimin Amaçları Çocuklarımız ve Biz*, Ankara: İş Bankası Yayını.
- BERKTIN, T.C. (1978), *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları*, Ankara: İş Bankası Yayını.
- BİLGİSEVEN, A.K. (1987), *Eğitim Sosyolojisi*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- BURCU, E. (1998), “Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1–2, Güz.
- BÜYÜKKARAGÖZ S. (1995), *Yükseköğretim Programları ve Demokratik Tutumlar*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını.
- BÜYÜKKARAGÖZ S. & KESİCİ, Ş. (1998), *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını.
- CAN, Y. & BİRİ, İ. (2004), “Demokrasi ve Eğitim”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, Güz.
- CÜCELOĞLU, D. (1992), *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- DEWEY, J. (1962), *Özgürlük ve Kültür* (Çev. Vedat Günyol), İstanbul: Çan Yayınları.
- DOĞAN, İ. (1996), *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- ENÇ, M. (1974), *Ruh Sağlığı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- EROĞLU, F. (1996), *Davranış Bilimleri*, İstanbul: Beta Yayınları.
- FRANCRE, P.M. (1965), *Çağımızın Cumhuriyeti* (Çev. Sıtkı Sırçalı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

- GELLES, R.J. & LEVINE A. (1995), *Sociology An Introduction*, USA, New York: McGraw-Hill.
- GÖKÇE, B. (1984), *Ortaöğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, Ankara: MEGSB Yayını.
- GÜRAN, N. (1991), “Aile Hizmetleri, (Der.) Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem”, *Aile Yazıları 4*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- GÜMÜŞOĞLU, F. (1998), “Cumhuriyet Döneminin Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerini (1928–1998)”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- HANÇERLİOĞLU, O. (1996), *Toplumbilim Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ILLICH, I. (1998), *Okulsuz Toplum*, İstanbul: Şule Yayınları.
- IŞIKLI, A. (1999), *Devlet ve Demokrasi*, Ankara: Kuvayı Milliye Yayınları.
- JERSILD, A.T. (1983), *Çocuk Psikolojisi* (Çev. Gülseren Günce), Ankara: A.Ü.E.F. Arş. Merk.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1998), *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, İstanbul: Yapı Kredi Yayını.
- KINLOCH, G.C. (1977), *Sociological Theory Its Development and Major Paradigms*, New York: McGraw-Hill.
- MİLLS, W. (1974), *İktidar Seçkinleri* (Çev. Ünsal Oskay), Ankara: Bilgi Yayınevi
- MARSHALL, G. (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- ÖZGÜVEN, İ.E. (2001), *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: PDREM Yayınları.
- PANTLEY, E. (1997), *Çocuğunuzla İşbirliği Yapabilme* (Çev. Hande Gürel), Ankara: HYB Yayıncılık.
- POSTER, M. (1989), *Eleştirel Aile Kuramı* (Çev. Hüseyin Tapınc), İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- SCHMIDT, M.G. (2001), *Demokrasi Kuramlarına Giriş* (Çev. M. Emin Köktaş), Ankara: Vadi Yayınevi.
- SCHUMPETER, J. (1971), *Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi*, İstanbul: Varlık Yayınları.

- SARIBAY, A. Y. KAHRAMAN, H.B. & KEYMAN, E.F., (1999), *Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim*, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- STARK, R. (1996), *Sociology*, USA, California: Wadsworth Publishing Company.
- ŞEN, L. & AKMUT, G. (2006), 'Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Güçlendirme Yaklaşımı: Kars Kırsalında Kadın Örgütlenmeleri', *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ocak-Nisan.
- WEBER, M. (1987), *Sosyoloji Yazıları* (Çev. Taha Parla), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- YOUNG, I.M. (1999), "İletişim ve Öteki: Müzakereci Demokrasinin Ötesinde", *Demokrasi ve Farklılık* (Çev. Zeynep Gürata, Cem Gürsel), İstanbul: Wald Yayını.

Summary

In this study, we aimed to find out senior high school students' level of appropriation on *democratic values* and effects of social environment on appropriation of the democratic values in seventeen high schools at Nigde. For this aim we gave the questionnaires to 408 students as sample group and we analyze the data on SPSS. As a result of findings, we found that the students have also failed in appropriating the democratic values, especially by using them in their everyday-life.

The students have various problems in their relationships with their parents who were not a good model about democratic norms and values. Also the parents do not take their pupils into decision-making processes seriously. The students have problems in their relations with their school directors, teachers and friends as well. For instances, school director does not take the students into decision-making process about their school at all. In relation to this rejection on the school-side, the students are not willing to express their thoughts about school to director. Also the students have various problems in their relations with their teachers and friends. They expressed that the lack of communication in relations was the biggest problem with teachers and friends.